

Aulus Cornelius Celsus

Żył w latach 53-7 p.n.Chr. Był rzymskim uczonym, który - tak jak wszyscy uczeni okresu klasycznego - marzył o summie, o zebraniu pełnej wiedzy z różnych dziedzin. Tak rozumiano wówczas uczoność i uniwersalizm. Dziś takie podejście wydaje się naiwne, wobec ogromu wiedzy i jej uszczegółowienia w specjalistycznych badaniach. Marzenia Greków i Rzymian, także uczonych średniowiecza (tworzących summy, czyli scholastyczne podręczniki, zawierające materiał obejmujący całą wiedzę z danej dziedziny - np. summy filozoficzne i teologiczne św. Tomasza z Akwinu) - wypełniły się w bliższych nam czasach w postaci encyklopedii (gr. enkýklios = całkowity).

Celsusowe dzieło życia - *Artes* (sztuka, umiejętności, biegłość w czymś) - miało charakter encyklopedyczny. W swym dziele Celsus wykazuje podejście zgodne ze szkołą hipokratejską, niemniej wzbogaca je o teorie szkoły aleksandryjskiej i elementy medycyny indyjskiej. Jest ono podzielone na trzy części. Odpowiednio do stosowanych sposobów leczenia dotyczą one dietetyki, farmaceutyki i chirurgii. Celsus krytykuje sposób podejścia do medycyny empiryków, usiłujących leczyć wszystkie schorzenia przy pomocy leków oraz metodyków, ograniczających się do diety i ćwiczeń. Wśród przyczyn chorób wymienia klimat, wiek pacjenta, jego stan fizyczny. Środki jakie zaleca Celsus zgodne są z podejściem hipokratejskim i należą do nich: umiarkowane ćwiczenia, częsty pobyt na wsi, unikanie kontaktów seksualnych i nadużywania alkoholu, podjęcie kroków w celu obniżenia wagi ciała. Powinno unikać się gwałtownych zmian klimatu i diety.

Najwartościowszą dla nas częścią *Artes* było osiem ksiąg poświęconych ówczesnej medycynie. *De medicina* Celsusa to najznakomitsze dzieło o lecznictwie, napisane w starożytnym Rzymie. Często przyrównuje się je do *Corpus Hippocraticum* i do dzieł Galena. Rzymianie nadali Celsusowi zaszczytny tytuł "Cicero medicus".

Księgi 7 i 8 w całości poświęcone są chirurgii. W księdze 7 zawarte są podziały chorób leczonych chirurgicznie, opisy materiałów, narzędzi itd. Księga 8 poświęcona jest osteologii oraz złamaniom i zwichnięciom. Postęp widoczny jest szczególnie w leczeniu ran. Celsus zna już hemostatyczny szew rany, nieznanymi Hipokratesowi. Zaleca także usuwanie ciał obcych z ran postrzałowych, co czynili metodycy. Celsus podał dokładny opis zakładania podwiązki naczyniowej. Mimo że znalazł już podwiązkę, to amputację kończyny zalecał tylko w zgorzeli i na poziomie demorkacji. Opisał objawy urazowego uszkodzenia mózgu w postaci krwistego wycieku z nosa i ucha, wymiotów, drgawek itp. Znał możliwości przeniesienia się zapalenia ucha na mózg. Polecał szew jelit w razie ich uszkodzenia, a także szew samej otrzewnej. Znał trepanację, resekcje, amputacje, nakłucia jamy brzusznej, operacje przepukliny pępkowej i żylaków, stulejki, kastracje, cewnikowania.

Opisał objaw przeświecania przy wodniaku jądra. W sposób systematyczny opisywał operacje plastyczne przesunięciem płata skórniego w celu odtworzenia ubytków skóry nosa, ucha, warg, napletka.

Instrumentarium, którym posługiwała się chirurgia za czasów Celsusa, było bogate, a znamy je z wykopalisk w Pompei, która w 79 r. n.e. została zalana lawą podczas wybuchu Wezuwiusza. Wśród zbiorów wykopaliskowych są noże, nożyczki, sondy, trójgrańce, wzierniki (w tym wziernik pochwoy), szczypce, kleszcze, trepany, haki, strzykawki. Narzędzia te były wykonane z brązu.

Trzeba jednak dodać, że w tamtych czasach nie było praw autorskich, a dobra kompilacja, o dużych wartościach edukacyjnych, uważana była za dzieło autorskie - na równi z tymi dziełami, które oparte były na własnych badaniach. De medicina była typową kompilacją; na tyle dobrą, że aż do XVIII wieku [!] służyła jako popularny, "klasyczny" podręcznik. Była tłumaczona na wiele języków (począwszy od XV wieku, gdy odkryto jej rękopis i wydano go we Florencji), także na język polski - jako Aulus Korneliusza Celsa o leczeniu ksiąg ośmiornic. Był to już rok 1889, ale jeszcze wtedy uznano, że warto się trudzić nad tłumaczeniem dzieła - i to nie tylko ze względu na historię medycyny.

Ziołolecznictwo było zawarte w księdze dotyczącej materia medica. Celsus opisał w niej lecznicze działanie ponad 260 ziół. Wiedzę w zakresie fitoterapii czerpał z różnych dzieł - przede wszystkim uczonych greckich, zwłaszcza z Hipokratesa. Aulus Korneliusz

Celsus zasługuje na trwałe miejsce w plejadzie wielkich fitoterapeutów, choć dziś nazwalibyśmy go raczej edukatorem i popularyzatorem niż uczonym badaczem. Jego opisy chorób leczonych chirurgicznie i zabiegów są tak dokładne, że nadają im znamiona wiarygodności, mimo że nie był lekarzem i nigdy sam nie operował.

